

Paulina Ulozienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Aurelija Leonavičienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

LYGINAMOJI ITALŲ IR PRANCŪZŲ MENINIŲ TEKSTŲ LEKSINIŲ ANALITINIŲ KONSTRUKCIJŲ VARTOJIMO IR VERTIMO Į LIETUVIŲ KALBĄ ANALIZĖ

Santrauka. Per paskutiniuosius dvidešimt metų suintensyvėjus italų kalbos tekstų vertimo į lietuvių kalbą ir lietuvių kalbos tekstų vertimo į italų kalbą tyrimams bei Lietuvoje augant domėjimuisi italų literatūra, svarbu užtikrinti kuo geresnę meninių tekstų vertimo kokybę, kreipti dėmesį į įvairius verčiamų tekstų kalbinius ir kultūrinius ypatumus. Atsižvelgus į tai, kas paminėta, ir į vertimo iš italų kalbos į lietuvių kalbą mokslinių tyrimų stygių, šiame straipsnyje nagrinėjamas vienas iš teksto kalbos reiškinių – italų kalbos leksinės analitinės konstrukcijos. Siekiant, kad tyrimas būtų naudingas italų kalbos, vertimo studijų dėstytojams ir vertimo iš romanų kalbų praktikams, straipsnyje analizuojamas leksinių analitinių konstrukcijų vartojimas ir vertimas į lietuvių kalbą dviejų šiuolaikinių italų grožinės literatūros autorių Alessandro Baricco ir Umberto Eco reprezentatyvios, t. y. daugiau kaip trijų tūkstančių puslapių, apimties tekstuose italų ir lietuvių kalbomis. Gauti rezultatai lyginami su anksčiau atliktais atitinkamais prancūzų kalbos meninių tekstų tyrimais. Atliekant italų meninių tekstų leksinių analitinių konstrukcijų vertimo į lietuvių kalbą tyrimą remiamasi italų semiotinės vertimo mokyklos (U. Eco, B. Osimo) teorinėmis nuostatomis ir metodologija. Taikant minėtą vertimo teoriją ir laikantis holistinio požiūrio į analizuojamas leksines analitines konstrukcijas, kiekybinio tyrimo metu buvo nustatytos trys šių konstrukcijų vertimo strategijos: performulavimas, vertimas be pakeitimų ir perdarų strategija. Dažniausia iš jų laikytina performulavimo strategija, kurią vertėjai iš italų kalbos taikė beveik penkis kartus dažniau už vertimą be pakeitimų. Už pastarąją du kartus rečiau buvo taikyta perdarų strategija, kuri, kaip rodo kiekybinio tyrimo duomenys, nesudaro net dešimties procentų visų vertimo atvejų. Kalkės ir praleidimo strategijos tiriamojoje medžiagoje nebuvo nustatyta. Lyginamoji kiekybinio vertimo strategijų pasiskirstymo ir kokybinė vertimo pavyzdžių analizė italų ir prancūzų tekstų vertimuose atskleidė vertėjų pasirinktas panašias vertimo strategijas ir joms įgyvendinti priimtus tokius pat vertimo sprendimus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad italų kalbos vertėjai apie pusantro karto rečiau rinkosi vertimą daiktavardinėmis konstrukcijomis nei vertėjai iš prancūzų kalbos. Kadangi daiktavardinėmis lietuvių kalbos konstrukcijomis buvo verčiamos tos italų ir prancūzų leksinės analitinės konstrukcijos, kurios reiškė objektą ir rezultatą, bet ne veiksmą, darytina prielaida, kad prancūzų šiuolaikiniuose meniniuose tekstuose leksinės analitinės konstrukcijos palyginti dažniau reiškė objektą ir rezultatą nei tiriamuosiuose italų autorių meniniuose tekstuose.

Pagrindinės sąvokos: leksinė analitinė konstrukcija; sintetinė kalba; analitinė kalba; meninis stilius; vertimas.

Įvadas

Per paskutiniuosius dvidešimt metų Lietuvoje suintensyvėjo italų meninių tekstų vertimas į lietuvių kalbą ir, savo ruožtu, padaugėjo vertimo tiriamųjų darbų. Pastaruosiuose ne kartą buvo nagrinėti italų literatūros vertimo į lietuvių kalbą kokybės klausimai (Klioštoraitytė, Mažeikaitė, 2009; Klioštoraitytė, 2008), analizuota atskirų teksto vienetų (keiksmažodžių (Klioštoraitytė, Spurgevičiūtė, 2010), svetimžodžių (Klioštoraitytė, 2017a), kultūrinių realių (Deltuvaitė, Klioštoraitytė, 2013)) vertimo problematika, rašyta apie italų literatūros Lietuvoje vertimų raidą (Dini, Klioštoraitytė, 2009; Klioštoraitytė, 2017b) ir kt. Vertimo iš italų kalbos į lietuvių kalbą mokslo darbuose nagrinėti įvairūs vertimo klausimai, tačiau iki šiol deramo dėmesio nesulaukė analitinės italų kalbos tekstams būdingos leksinės analitinės konstrukcijos. Dėl to šiame straipsnyje jos yra pasirinktos tyrimo objektu.

Tyrimo tikslas – aprašyti leksines analitines konstrukcijas ir teorinę prieigą joms tirti, atlikti leksinių analitinių konstrukcijų vartojimo analizę dviejų šiuolaikinių italų meninio stiliaus autorių – Alessandro Baricco ir Umberto Eco – kūrinuose, nustatyti tiriamųjų leksinių analitinių konstrukcijų vertimo iš italų kalbos į lietuvių kalbą strategijas ir palyginti gautus rezultatus su anksčiau atliktais prancūzų meninių tekstų leksinių analitinių konstrukcijų vartojimo ir vertimo į lietuvių kalbą tyrimais. Tikslui pasiekti išskirti šie uždaviniai: 1) aptarti leksinių analitinių konstrukcijų sampratą ir teorinę bei metodologinę jų tyrimo prieigą, 2) nustatyti leksinių analitinių konstrukcijų pasiskirstymą tiriamojoje medžiagoje italų kalba, 3) palyginti leksinių analitinių konstrukcijų vartojimą A. Baricco ir U. Eco kūrinuose, 4) aprašyti tiriamųjų konstrukcijų vertimo į lietuvių kalbą strategijas, 5) palyginti gautus kiekybinio vartojimo ir vertimo į lietuvių kalbą rezultatus su kitos romanų – prancūzų – kalbos leksinių analitinių konstrukcijų vartojimo ir vertimo į lietuvių kalbą rezultatais.

Italų kalbos leksinės analitinės konstrukcijos tiriamos dviejų šiuolaikinių italų rašytojų A. Baricco ir U. Eco meninio stiliaus kūrinuose ir jų vertimuose į lietuvių kalbą. Minėtų šiuolaikinių autorių romanai gausiai verčiami į lietuvių kalbą, todėl yra galimybė sudaryti reprezentatyvią

originalių ir verstinių tekstų imtį tyrimui atlikti. A. Baricco ir U. Eco individualusis meninis stilius skiriasi, tačiau pasirinkti septyni kūriniai (A. Baricco „Novecento“, „Oceano mare“, „Seta“, „Tre volte all'alba“, „Castelli di rabbia“ ir U. Eco „Il pendolo di Foucault“, „Numero zero“) tiek žanro, tiek tekstų imties požiūriu gali būti lyginami tarpusavyje. Tiesa, analizuojamų A. Baricco kūrinių imtis yra kiek mažesnė (734 puslapiai) už U. Eco kūrinių imtį (860 puslapių), tačiau procentinė duomenų raiška tarpusavyje lygintina. Visą tiriamąją medžiagą italų kalba sudaro 1 594 puslapiai ir panašios apimties analizuojamų kūrinių vertimai į lietuvių kalbą. Bendra tiriamosios medžiagos apimtis italų ir lietuvių kalbomis viršija 3 000 puslapių. Ši imtis laikytina reprezentatyvia ir pakankama iškeltam tyrimo tikslui pasiekti.

Atliekant tyrimą taikomi aprašomasis-analitinis, mokslinės literatūros sintezės, kiekybinės, gretinamosios lingvistinės ir lyginamosios analizės metodai. Teorinėje dalyje naudojant aprašomąjį-analitinį ir mokslinės literatūros sintezės metodus sistemiškai aptariama leksinių analitinių konstrukcijų samprata lingvistinėje literatūroje ir teorinė prieiga jų vertimui tirti. Empirinėje straipsnio dalyje naudojami kiekybinės, gretinamosios lingvistinės ir lyginamosios analizės metodai, kuriais remiantis aptariamas leksinių analitinių konstrukcijų pasiskirstymas A. Baricco ir U. Eco meniniuose tekstuose, kiekybiškai ir kokybiškai gretinamos tiriamųjų konstrukcijų vertimo iš italų kalbos į lietuvių kalbą vertimo strategijos. Taikant lyginamosios analizės metodą italų meninių tekstų tyrimo duomenys lyginami su anksčiau atliktais prancūzų kalbos leksinių analitinių konstrukcijų vartojimo meniniuose tekstuose ir vertimo į lietuvių kalbą duomenimis (Leonavičienė, 2009, 2010). Šis lyginimas leidžia pastebėti bendresnes leksinių analitinių konstrukcijų vartojimo tendencijas abiejose romanų kalbose ir šių konstrukcijų vertimo į lietuvių kalbą dėsningumus. Tyrimo rezultatams apibendrinti pateiktos kiekybinių duomenų ir pavyzdžių lentelės.

Atliekant tyrimą kreipiamas dėmesys į tai, kad „meninis stilius yra aukščiausias kalbinės atrankos lygmuo“ (Župerka, 2001, p. 89), tad „kiekvienas mikrostruktūrinis vienetas meniniame kūrinyje pasirenkamas neatsitiktinai, jis tarnauja autoriaus reiškiamai idėjai, teksto visumos prasmei ir vaizdai kurti“ (Leonavičienė, 2014, p. 11). Dėl šios priežasties tiriamųjų konstrukcijų pasiskirstymo ir vertimo duomenys vertinami holistinės teksto

visumos požiūriu. Nagrinėjant surinktus tiriamosios medžiagos italų ir lietuvių kalbomis pavyzdžius remiamasi italų semiotinės vertimo mokyklos atstovų Umberto Eco ir Bruno Osimo įžvalgomis.

Leksinių analitinių konstrukcijų samprata ir teorinė jų vertimo analizės prieiga

Kalbėdami ar rašydami nesirenkame pavienių žodžių, bet vartojame tam tikras nusistovėjusias frazes, t. y. taikome fraziškumo principą. Šio principo realizaciją geriausiai atspindi kolokacijų vartojimas. Nors pastarojo termino sąvoka neturi aiškių ribų, o įvairių kryptių atstovai ją traktuoja skirtingai, tačiau „beveik visi sutaria, kad kolokacija yra įprastinis žodžių vartojimas drauge“ (Rimkutė et al., 2012, p. 6). Tiek germanų, tiek romanų kalbų kolokacijas tyrę lingvistai išskiria vieną kolokacijos rūšių – leksines analitines konstrukcijas, kurių sintaksinę struktūrą sudaro veiksmoždis + (prielinksnis) + daiktavardis, pavyzdžiui, it. *fare una dichiarazione*, isp. *tomar precauciones*, port. *dar exemplo* ang. *make a statement*, vok. *eine Entscheidung treffen* ir kt. Šias konstrukcijas sieja bendra ypatybė: veiksmoždžiu perteikiama gramatinė reikšmė, daiktavardžiu – leksinė reikšmė. Leksinė analitinė konstrukcija „neretai sudaro opoziciją sintetinei formai, kurioje vienu žodžiu perteikiama ir leksinė, ir gramatinė reikšmė“ (Leonavičienė, 2009, p. 24).

Pasak Skaistės Volungevičienės, tyrusios vokiečių kalbos kolokacijas ir jų vertimą į lietuvių kalbą, analizuojamas konstrukcijas retai sudaro tik bazė ir kolokatorius: šiuos „junginius dažnai papildo tarnybiniai elementai, pvz., prielinksnis, sangražos dalelytė ar artikelis“ (Volungevičienė, 2013, p. 22). Remdamasi germanų kalbotyros tradicija, daiktavardžio (subjekto arba objekto) + veiksmoždžio junginius S. Volungevičienė linksta vadinti verbonominalinėmis konstrukcijomis. Šios konstrukcijos būdingos agliutinacinėms, izoliacinėms, fleksinės ir inkorporacinėms kalboms, tik svarbiausia tokių konstrukcijų vartojimo sąlyga – „kalbose turi egzistuoti daiktavardžio ir veiksmoždžio kategorija“ (Volungevičienė, 2013, p. 37). Anglų kalba rašomuose tekstuose šios konstrukcijos vadinamos įvairiai: *light verb constructions* (Jespersen, 1942; Kearns, 2002; Samardžić, 2008;

Wittenberg, 2014), *composite predicates* (Cattell, 1984) ar *complex predicates* (Butt, 2003). Vokiečių kalboje dažniausiai vartojamas terminas *Funktionsverbgefüge* (Polenz, 1963), nors naujausiuose darbuose vis dažniau pasitaiko *Stützverbkonstruktion*, kilęs iš prancūzų kalbos termino *constructions à verbe support*.

Analizuojant leksinių analitinių konstrukcijų sampratą pastebėta, kad vienokia jas įvardijančių terminų vartosenos tradicija susiklostė germanų, kitokia – romanų kalbose. Pastarosiose minėtas konstrukcijas linkstama vadinti panašiai (pranc. *construction à verbe support*, it. *costruzioni a verbo supporto*, isp. *construcciones con verbo soporte*, port. *construções com verbo-suporte*), tačiau vartojama ir kitų terminų, pavyzdžiui, prancūzų kalboje pasitaiko terminas *forme analytique lexicale* (Melčuk, 1990), ispanų kalboje – *formas descompuestas verbonominales* (Dubský, 1965), *construcciones con verbo vicario* (Mendivil Giró, 1999), *unidades sintagmáticas verbales* (Ruiz Gurillo, 2001), *construcciones con verbo de apoyo* (Alonso Ramos, 2004), italų kalboje – *perifrasi verbale / perifrasi verbo-nominali* (Piva, 2013, p. 340) ir kt.

Prancūzų kalbos veiksmažodžio + (prielinksnio) + daiktavardžio konstrukcijų (pranc. *construction à verbe support*) lietuviškasis terminas *leksinės analitinės konstrukcijos* buvo pradėtas vartoti nuo 2009 m., kai A. Leonavičienė vertimo mokslo tyrimuose ėmė nagrinėti šių konstrukcijų vartojimą prancūzų kalbos skirtingų stilių (meninio, administracinio ir publicistinio) tekstuose ir jų vertimo į lietuvių kalbą ypatumus (Leonavičienė, 2009, p. 23–30; Leonavičienė, Liepuoniūtė, 2013, p. 95–109). Prancūzų kalbos leksinėmis analitinėmis konstrukcijomis šiuose tyrimuose laikomos tokios konstrukcijos, kurias sudarantys dėmenys yra glaudžiai susiję semantiniiais ir gramatiniais ryšiais ir kurių vienas dėmuo reiškia leksinę reikšmę, o kitas – gramatinę, pavyzdžiui: *faire une demande* – *demander*, *donner un ordre* – *ordonner*, *avoir de l’admiration* – *admirer* ir kt. (2009, p. 25). Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, šiose konstrukcijose daiktavardžiu (*une demande*, *un ordre*) arba prielinksniniu daiktavardžio junginiu (*de l’admiration*) perteikiama leksinė reikšmė, o pagalbinio veiksmažodžiu (*faire*, *donner*, *avoir*) – konstrukcijos gramatinė informacija. Žinoma, kai kurios leksinės analitinės konstrukcijos vienažodžių atitikmenų neturi, pavyzdžiui,

faire le bilan ≠ *bilaner*, *émettre une hypothèse* ≠ *hypothéser* ir kt. (Leonavičienė, 2010, p. 137).

Ispanų kalbotyroje aptariamos konstrukcijos (isp. *construcciones con verbo soporte*) lingvistų darbuose laikomos pusiau leksikalizuotomis veiksmažodinėmis grupėmis, kurias sudaro veiksmažodis ir jį papildantis, kaip rašo „Nueva Gramática de la lengua española de la RAE“, abstraktus daiktavardis: *dar un paseo*, *tener gana*, *tomar una decisión*, *hacer alusión*, *echar una carrera*. Daugelį šių junginių ispanų kalboje, kaip ir kitose minėtose kalbose, atitinka veiksmažodis, pavyzdžiui, *dar un paseo* – *pasear*; *tomar una decisión* – *decidir* (Madrid, 2010, p. 14, cituojama iš Baños, 2014, p. 5)¹.

Peržiūrėjus pastarųjų trijų dešimtmečių italų kalbotyros darbus pastebėta, kad analizuojamos leksinės analitinės konstrukcijos, t. y. pastovieji leksikalizuoti veiksmažodžio ir daiktavardžio junginiai, dažniausiai vadinamos *costruzioni a verbo supporto*, ir trumpinamos CVS. Beveik visi italų kalbos reiškinius tyrę lingvistai linkę manyti, kad šias konstrukcijas sudaro veiksmažodis + daiktavardis arba veiksmažodis + prielinksninė daiktavardžio konstrukcija, pavyzdžiui, konstrukcijos *prendere una decisione* veiksmažodis *prendere* atlieka gramatinį vaidmenį, o daiktavardis *una decisione* perteikia leksinę reikšmę. Tas pats pasakytina ir apie analitinę konstrukciją *mettere a disposizione*, kurioje veiksmažodis *mettere* išreiškia gramatinę reikšmę, o prielinksinis junginys *a disposizione* – leksinę reikšmę. Kaip ir kitose minėtose romanų kalbose, italų kalbos leksinės analitinės konstrukcijas (*costruzioni a verbo supporto*) neretai atitinka panašios leksinės reikšmės veiksmažodis: *fare una domanda* (užduoti klausimą) – *domandare* (klausti), *prendere una decisione* (priimti sprendimą) – *decidere* (spręsti) ir kt.

Trumpai aptarta leksinių analitinių konstrukcijų samprata ir jas įvardijančių terminų vartoseną romanų kalbose leidžia pagrįstai rinktis italų kalbos terminą *costruzioni a verbo supporto* ir lietuvių kalbotyroje jau dešimtmetį vartojamą jo atitikmenį *leksinė analitinė konstrukcija*. Pastarasis

¹ „...grupos verbales semilexicalizadas constituidas por un verbo ... y un sustantivo abstracto que lo complementa: *dar un paseo*, *tener gana*, *tomar una decisión*, *hacer alusión*, *echar una carrera*. Muchos de estos grupos verbales tienen equivalentes aproximados con otros verbos, como en *dar un paseo* ~ *pasear*; *tomar una decisión* ~ *decidir*.“ (Madrid, 2010, p. 14, cituojama iš Baños, 2014, p. 5).

terminas atspindi analizuojamos konstrukcijos analitinį pobūdį, morfologinius, sintaksinius ir semantinius konstrukcijos požymius, todėl ir šiame straipsnyje jis vartojamas aprašant analizuojamų konstrukcijų teorines vertimo galimybes, jų vartojimą tiriamojoje medžiagoje ir vertimą į lietuvių kalbą.

Leksines analitines konstrukcijas, kurios germanų kalbotyroje vadinamos verbonominalinėmis konstrukcijomis, gretinamosios kalbotyros ir vertimo aspektu išsamiai tyrinėjo S. Volungevičienė daktaro disertacijoje „Kolokacijų vertimo problemos: gretinamoji vokiečių – lietuvių kalbų studija“ (2013). Romanų kalbų leksinės analitinės konstrukcijos ir jų vertimo į lietuvių kalbą polinkiai buvo nagrinėti tik prancūzų kalbos tekstuose ir jų vertimuose į lietuvių kalbą (Leonavičienė, 2009, p. 23–30; Leonavičienė, 2010, p. 135–149; Leonavičienė, Liepuoniūtė, 2013, p. 95–109). Deja, leksinių analitinių konstrukcijų vertimo tyrimų iš ispanų, portugalų, italų ir kitų romanų kalbų į lietuvių kalbą iki šiol nėra.

Siekiant prisidėti prie leksinių analitinių konstrukcijų tyrimų Lietuvoje, šiame straipsnyje analizuojamos A. Baricco ir U. Eco originalių meninio stiliaus tekstų leksinės analitinės konstrukcijos ir jų vertimo į lietuvių kalbą strategijos. Atliekant tyrimą leksinės analitinės konstrukcijos nagrinėjamos holistinės teksto visumos požiūriu, t. y. siejant jas su platesniu kūrinio kontekstu ir laikantis Hanso Georgo Gadamerio nuostatos, kad „dalys, kurias apibrėžia visuma, savo ruožtu apibrėžia šią visumą“ (1999, p. 27). Holistinė tiriamųjų konstrukcijų reikšmės interpretacija siejasi su italų semiotinės vertimo mokyklos atstovų (Eco, 2003; Osimo, 2011 ir kt.) išsakytomis mintimis apie tekstų ir atskirų jo vienetų semantines sąsajas. Italų vertimo teoretikai daugiau dėmesio skiria semantiniam turiniui negu formai ir nedeklaruoja absoliučios ištikimybės reikšmei, bet kaip tik teigia, kad interpretuojant teksto prasmę ir ieškant vertimo sprendimų labai svarbu atsižvelgti į skaitytojo kultūrą ir teksto intenciją (Eco, 2003, p. 16). Nors ir labai klaidžiodamas nuo originalo prie vertimo, vertėjas visada eina derybų keliu: vienoje teksto vietose siekia ištikimybės originalo tekstui, kitose – labiau prisitaiko prie vertimo skaitytojų ir versdamas atlieka kai kuriuos pakeitimus (2003, p. 17–18).

Vienas tokių pakeitimų, kurį galima laikyti vertimo strategija, yra perdarai (it. *rifacimento*), kai vertėjas dėl semantinio adekvatumo nutolsta

nuo originalo teksto raiškos daugiau dėmesio skirdamas estetinei teksto funkcijai, kultūriniais adresato lūkesčiams, vertimo kalboje įprastiems posakiams ar kt. Aprašydamas perdarus U. Eco remiasi tyrėja S. Nergaard, teigiančia, kad kai kuriais atvejais perdarymas yra vienintelis vertimo būdas, leidžiantis vertėjui likti „ištikimam“ originalo tekstui (Eco, 2003, p. 137)². Perdarų vertimo strategija iš dalies atitinka tai, kas anglakalbėje vertimo teorijoje vadinama savinimu (angl. *domestication*; Venuti, 1995, 1998). Šiame tyrime remiamės italų semiotine vertimo mokykla, todėl vartosime U. Eco pasiūlytą perdarų strategijos terminą.

Semantinį teksto turinį padeda atskleisti ir kita vertimo strategija – reformulavimas (it. *riformulazione*), kurį mini italų vertimo teorijos atstovas B. Osimo. Knygos „Manuale del traduttore“ penktame skyriuje „L'analisi traduttiva e i tipi di traduzione“ (liet. „Vertimo analizė ir vertimo tipai“) autorius aptaria Romano Jakobsono siūlytą intralingvistinį vertimą, arba tiksliau, *performulavimą*, kuris suprantamas kaip tam tikrų kalbos ženklų perteikimas kitos kalbos ženklais (Osimo, 2011, p. 155). Remdamasis grynai lingvistiniu R. Jakobsono požiūriu apie šios vertimo strategijos taikymą verčiant poeziją, B. Osimo išplėtė reformulavimo strategijos taikymo galimybes; jo teigimu, šią strategiją „galima taikyti verčiant visus tekstus, kuriuose gausu žodžių, turinčių konotacinę ir denotacinę reikšmę, t. y. verčiant ne griežtos normos stiliaus tekstus (Osimo, 2011, p. 156).³ Pasitaiko, kad deramai neįvertinęs originalo kalbos ypatumų ar jų nesupratęs vertėjas perkelia į vertimo tekstą neįprastas sintaksines struktūras, leksinius junginius, neįprastai dažnai vartoja tam tikrus leksinius vienetus, kitaip tariant, „ima vartoti semantines ir sintaksines kalkes“, pavyzdžiui:

ang. *library* > it. *libreria*

ang. *oficial* > it. *ufficiale*

vok. *konzept* > it. *concetto* (Osimo, 2011, p. 149)⁴.

² „...il rifacimento è l'unico modo per realizzare una traduzione che diremmo „fedele“...“ (Nergaard, 2000, p. 289, cituojama iš Eco, 2003, p. 137).

³ „Jakobson parla di <<linguaggio poetico>>, ma in una qualche misura lo stesso discorso vale per tutti i linguaggi in cui esistono strutture di significati connotativi che si aggiungono e si intrecciano a quelli puramente denotativi: in sostanza, il riferimento è a tutti i testi tranne quelli rigidamente chiusi.“ (Osimo, 2011, p. 156).

⁴ „...ed è qui che può produrre calchi semantici e sintattici da cui, a mente fredda, saprebbe benissimo difendersi...“ (Osimo, 2011, p. 149).

Pasirinkęs kalkinį vertimą vertėjas, kaip rašo B. Osimo, atkartoja „originalo kalbos sintaksę, kuri vertimo kalboje yra beprasmė“ (2011, p. 149)⁵. Taip tekstuose randasi tam tikrų kultūrinių ir kalbinių trikdžių. Siekdamas išvengti semantinio ir stilistinio pertekliaus ar kultūriškai netinkamų vietų, vertėjas renkasi praleidimo strategiją. Knygos „Dire quasi la stessa cosa“ skyriuje „Perdite per accordo tra le parti“ (liet. „Nuostoliai abiejų šalių sutarimu“) U. Eco analizuoja praleidimo strategiją (it. *perdite*), kurią būtina taikyti „tais atvejais, kai neįmanoma tinkamai išversti tam tikros teksto dalies“, ir „autorius „leidžia“ vertėjui praleisti žodį ar visą frazę, jeigu toks praleidimas yra nereikšmingas originalo kūrinyje“ (Eco, 2003, p. 100)⁶.

Tiesa, nagrinėdamas semiotinės teksto interpretacijos galimybes U. Eco pastebi, kad žmonės, nepaisant taikomų teorinių principų ir žiūros perspektyvų, kartais vieningai sutaria dėl tam tikrų objektų traktavimo, pavyzdžiui, visi vienodai mato, kad gatvę perbėga katė, o ne šuo, arba aiškiai skiria dviaukštį namą nuo šimto aukštų dangoraižio ir kt. (2003, p. 88). Pateikti pavyzdžiai rodo, kad kai kurios teksto reikšmės kalbose objektyviai sutampa ir yra panašiai interpretuojamos. Tuos U. Eco aprašytus atvejus, kai vertėjas identiškai perteikia to paties stiliaus ir tos pačios raiškos referencinį turinį (Eco, 2003, p. 139–157), vadinsime vertimo be pakeitimų strategija. Nors šio termino U. Eco nevartoja, tačiau jo veikalo „Dire quasi la stessa cosa“ ketvirtas ir šeštas skyriai implikuoja šią vertimo strategiją.

Remiantis aptartomis U. Eco ir B. Osimo vertimo strategijomis, tyrimo metu surinkta empirinė medžiaga išnagrinėta taikant apibendrintą abiejų autorių vertimo strategijų klasifikaciją, kurioje išskiriami perdarai, reformulavimas, kalkinis vertimas, praleidimas ir vertimas be pakeitimų.

⁵ „...riprodurre la sintassi dell'originale anche quando nella cultura ricevente non ha alcun senso.“ (Osimo, 2011, p. 149).

⁶ „...se una traduzione adeguata risulta impossibile, l'autore autorizza il traduttore a saltare la parola o l'intera frase, se si rende conto che, nell'economia generale dell'opera, la perdita è irrilevante“ (Eco, 2003, p. 100).

Lyginamoji leksinių analitinių konstrukcijų vartojimo analizė

A. Baricco, U. Eco ir prancūzų autorių meniniuose tekstuose

Išanalizavus 1 594 puslapių tiriamosios medžiagos italų kalba leksinių analitinių konstrukcijų pasiskirstymą rastos 192 leksinės analitinės konstrukcijos: 70 konstrukcijų A. Baricco kūrinuose, 122 konstrukcijos – U. Eco meninio stiliaus kūrinuose (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Leksinių analitinių konstrukcijų pasiskirstymas tiriamuose meninio stiliaus A. Baricco ir U. Eco kūrinuose (sudaryta P. Ulozienės)

Eil. Nr.	Kūrinio pavadinimas	Puslapių skaičius	Leksinių analitinių konstrukcijų skaičius	Leksinių analitinių konstrukcijų vartojimas procentais
1.	Baricco, A. 1994: <i>Novecento</i> . Milano: Giangiacomo Feltrinelli.	96	5	2,60 %
2.	Baricco, A. 1993: <i>Oceano mare</i> . Milano: Rizzoli.	226	10	5,20 %
3.	Baricco, A. 1996: <i>Seta</i> . Milano: Rizzoli.	100	4	2,10 %
4.	Baricco, A. 2012: <i>Tre volte all'alba</i> . Milano: Giangiacomo Feltrinelli.	93	17	8,90 %
5.	Baricco, A. 1994: <i>Castelli di rabbia</i> . Milano: Bompiani.	219	34	17,70 %
6.	Eco, U. 1988: <i>Il pendolo di Foucault</i> . Milano: Bompiani.	709	76	39,60 %
7.	Eco, U. 2016: <i>Numero zero</i> . Milano: Bompiani.	151	46	23,90 %
Iš viso:		1594	192	100 %

Remiantis 1 lentelės duomenimis galima teigti, kad apie 63,5 proc. visų rastų leksinių analitinių konstrukcijų sudaro U. Eco kūrinių leksinės analitinės konstrukcijos ir apie 36,5 proc. sudaro A. Baricco kūrinių tiriamos konstrukcijos. Taigi tiriamuose U. Eco kūrinuose leksinės analitinės konstrukcijos vartojamos 1,7 karto dažniau nei A. Baricco kūrinuose. Skirtingas leksinių analitinių konstrukcijų pasiskirstymas leidžia teigti, kad

leksinių analitinių konstrukcijų vartojimo dažnis priklauso nuo konkretaus autoriaus meninio stiliaus.

Ištyrus leksinių analitinių konstrukcijų pasiskirstymą visoje tiriamoje medžiagoje italų kalba (žr. 2 lentelę) paaiškėjo, kad italų meninio stiliaus kūrinų dešimtyje puslapių vidutiniškai vartojama 1 leksinė analitinė konstrukcija: A. Baricco tekstuose jų pasitaiko maždaug viena dešimtyje puslapių, o U. Eco tekstuose – nuo vienos iki dviejų. Pateiksime kelis pavyzdžius:

(1) Scusa, dici che vuoi *fare soldi* con la tua inchiesta per comprare la macchina ma hai bisogno della macchina per fare l'inchiesta." (Eco, U. *Numero zero*, p. 34)

(2) Il complicato arriva quando uno si accorge che *ha un desiderio* di cui si vergogna...(Baricco, A. *Castelli di rabbia*, p. 33)

2 lentelė

Leksinių analitinių konstrukcijų pasiskirstymas 10-yje ir 20-yje puslapių (sudaryta P. Ulozienės)

Eil. Nr.	Analizuojamų kūrinių autorius	Bendras visų analizuotų autoriaus kūrinių puslapių skaičius	Bendras leksinių analitinių konstrukcijų skaičius	Leksinių analitinių konstrukcijų pasiskirstymas 10-yje puslapių	Leksinių analitinių konstrukcijų pasiskirstymas 20-yje puslapių
1.	A. Baricco	734	70	0,95 ~ 1	1,9 ~ 2
2.	U. Eco	860	122	1,4	2,8 ~ 3

Palyginti su anksčiau atliktais prancūzų meninio stiliaus tekstų tyrimais (Leonavičienė, 2010, p. 138–139), aiškiai matyti, kad prancūzų kalbos meninio stiliaus tekstuose leksinių analitinių konstrukcijų vartojama daugiau, t. y. kas antrame puslapyje randama viena konstrukcija. Apskaičiavus santykinį pasiskirstymą dešimtyje puslapių buvo nustatyta, kad prancūzų meninio stiliaus tekstuose vidutiniškai vartojama apie 5 konstrukcijas (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Leksinių analitinių konstrukcijų pasiskirstymas prancūzų kalbos meninio stiliaus tekstuose (sudaryta A. Leonavičienės, 2010, p. 139)

Eil. Nr.	Kūrinio pavadinimas	Puslapių skaičius	Leksinių analitinių konstrukcijų skaičius	Leksinių analitinių konstrukcijų pasiskirstymas 10-yje puslapių
1.	Modiano, P. 1990: <i>Voyage de nocés</i> . Paris: Gallimard.	146	53	3,6 ~ 4
2.	Sagan, F. 1959: <i>Aimez-vous Brahms...</i> Paris: Julliard.	115	64	5,5 ~ 6
3.	Darrieussecq, M. 1996: <i>Truismes</i> . Paris: P.O.L.	138	85	6
4.	De Saint-Exupéry, A. 1991: <i>Le petit prince</i> . Paris: Gallimard.	68	33	4,8 ~ 5
Iš viso:		467	235	5

Šiame straipsnyje aptariamos 192 italų kalbos ir 235 prancūzų kalbos leksinės analitinės konstrukcijos, bet jų santykinė pasiskirstymo raiška metodologiniu požiūriu yra lygintina. Atliktos lyginamosios analizės rezultatai rodo, kad italų kalbos meniniuose tekstuose leksinių analitinių konstrukcijų vartojama 4,2 karto rečiau nei prancūzų kalbos to paties stiliaus tekstuose. Kaip žinoma, italų ir prancūzų kalbos priklauso indoeuropiečių šeimos romanų kalbų šakai ir abi pasižymi analitiniu pobūdžiu, tačiau gauti tyrimo rezultatai leidžia konstatuoti didesnę leksinių analitinių konstrukcijų vartojimą prancūzų meniniuose tekstuose ir kiek didesnę prancūzų kalbos analitiškumo laipsnį, palyginti su italų kalba. Šią mintį paremia prancūzų lingvistai, teigiantys, kad prancūzų kalba pasižymi didesniu analitiškumo laipsniu, palyginti su kitomis romanų kalbomis: ispanų, italų ar portugalų.⁷ Savaiame suprantama, kad norint pateikti daugiau šio teiginio įrodymų nepakanka ištirti tik leksinių analitinių konstrukcijų vartojimą italų ir prancūzų kalbose, bet reikėtų kur kas sistemiškesnių tyrimų. Deja, tai nėra susiję su šio tyrimo objektu ir tikslu.

⁷ „... le français est une langue essentiellement analytique, et est d'un degré d'analyticité beaucoup plus fort que l'espagnol, l'italien ou le portugais“ (Bidaud, 2012, p. 54).

Italų kalbos leksinių analitinių konstrukcijų struktūros analizė atskleidė dažniausiai konstrukcijose vartojamus italų kalbos pagalbinius veiksmažodžius (*it. il verbo supporto*): *fare, avere, dare*, taip pat ir *tenere, venire, andare*. Pirmieji trys veiksmažodžiai (*fare, avere, dare*) laikytini dažnesniais (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Pagalbinių veiksmažodžių, vartojamų tiriamosiose italų kalbos leksinėse analitinėse konstrukcijose, vartojimo dažnis (sudaryta P. Ulozienės)

Eil. Nr.	Analizuojamų kūrinių autorius	Bendras puslapių skaičius visuose tiriamuosiuose kūriniuose	Fare	Avere	Dare	Tenere	Venire	Andare	Ricevere	Prendere	Mettere
1.	A. Baricco	734	40	11	3	1	2	1	-	8	4
2.	U. Eco	860	79	13	17	5	3	2	3	-	-
Iš viso:		1594	119	24	20	6	5	3	3	8	4

Palyginus italų meninių tekstų leksinių analitinių konstrukcijų pagalbinių veiksmažodžių vartojimą su atitinkamų prancūzų kalbos konstrukcijų veiksmažodžių vartojimu (pranc. *verbes supports*) pastebėta, kad pirmieji trys dažniausiai vartojami veiksmažodžiai (*faire, avoir, donner, porter, mettre* ir kt. – Leonavičienė, 2009, p. 25) abiejose romanų kalbose sutampa.

Analizuojant 4 lentelės duomenis matyti, kad A. Baricco ir U. Eco kūriniuose linkstama pasirinkti nevienodus pagalbinius veiksmažodžius arba juos vartoti skirtingu dažniu (pavyzdžiui, A. Baricco tekstuose 8 kartus pavartotas veiksmažodis *prendere*, o U. Eco tekstuose jo apskritai nebuvo rasta). Savaime suprantama, kad „individualieji rašytojų stiliai nesudarą vieno stiliaus“ (Župerka, 2001, p. 92), todėl kalbos raiškos priemonių pasirinkimas, viena vertus, priklauso nuo individualaus autoriaus stiliaus ir kūrybinio sumanymo. Kita vertus, kalbos raiškos priemonių inventorių determinuoja kalbos sistema, kurioje matyti polinkis leksinėse analitinėse

konstrukcijose dažniau vartoti veiksmažodžį *fare*. Tai rodo ir tiriamosios medžiagos duomenys: A. Baricco meninio stiliaus tekstuose veiksmažodžio *fare* formos sudaro kiek daugiau nei 57 proc. visų leksinių analitinių konstrukcijų pagalbinių veiksmažodžių, U. Eco kūriniuose – beveik 65 proc. visų pagalbinių veiksmažodžių. Gauti tyrimo rezultatai patvirtina M. Perbellini teiginį, kad italų kalbos leksinėse analitinėse konstrukcijose „vyrauja veiksmažodžio *fare* vartosena“⁸, pavyzdžiui, *fare paura, fare una doccia, fare un controllo, fare una proposta* ir kt.

Aptarti italų ir prancūzų leksinių analitinių konstrukcijų vartojimo duomenys rodo, kad šios konstrukcijos pasitaiko abiejų kalbų meninio stiliaus kūriniuose, todėl vertėjai, versdami italų ir prancūzų meninius tekstus, neišvengiamai susiduria su leksinių analitinių konstrukcijų vertimo klausimais. Atsižvelgusios į vertimo tyrimuose ne kartą aptartą nemotyvuotą leksinių analitinių trafaretų plitimą sintetinėje lietuvių kalboje (Vilkončius, 2001; ir kt.), išanalizavome leksinių analitinių konstrukcijų vertimą tiriamuose A. Baricco ir U. Eco kūriniuose ir gautus rezultatus palyginome su anksčiau atliktų vertimo iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą tyrimų rezultatais.

Leksinių analitinių konstrukcijų vertimo į lietuvių kalbą strategijos: lyginamoji italų ir prancūzų meninių tekstų vertimo analizė

Pagal teorinėje dalyje aptartas vertimo strategijas išnagrinėjus italų meninio stiliaus tekstų 192 leksines analitines konstrukcijas pastebėta, kad vertėjai (I. Tuliševskaitė, P. Bieliauskas, A. Musteikis) analizuojamas konstrukcijas vertė taikydami šias vertimo strategijas: 1) performulavimą, 2) vertimą be pakeitimų, 3) perdarus. Kitos dvi teorinėje dalyje aptartos vertimo strategijos (kalkinis vertimas ir praleidimas) nebuvo taikytos. Kiekybiškai nagrinėjant vertimo strategijų pasiskirstymą (žr. 5 lentelę) matyti, kad vertėjai dažniausiai rinkosi performulavimo strategiją, t. y. vertė lietuvių kalbai būdingomis sintetinėmis formomis. Šios strategijos taikymo atvejai sudaro 148 pavyzdžius (77,1 proc. visų nagrinėjamų vertimo atvejų).

⁸ „...mentre in italiano prevale in assoluto l'impiego del verbo 'fare'." (Perbellini, 2009, p. 170).

5 lentelė

Tiriamųjų italų meninių tekstų leksinių analitinių konstrukcijų vertimo į lietuvių kalbą strategijų kiekybinis pasiskirstymas (sudaryta P. Ulozienės)

Eil. Nr.	Kūrinio pavadinimas	Vertimo strategijų pavyzdžių kiekybinis pasiskirstymas				
		Performavimas	Vertimo be pakeitimų strategija	Perdarai	Kalkė	Praleidimas
1.	Baricco, A. 1994: <i>Novecento</i> . Milano: Giangiacomo Feltrinelli.	5	-	-	-	-
2.	Baricco, A. 1993: <i>Oceano mare</i> . Milano: Rizzoli.	9	1	-	-	-
3.	Baricco, A. 1996: <i>Seta</i> . Milano: Rizzoli.	1	-	3	-	-
4.	Baricco, A. 2012: <i>Tre volte all'alba</i> . Milano: Giangiacomo Feltrinelli.	13	4	-	-	-
5.	Baricco, A. 1994: <i>Castelli di rabbia</i> . Milano: Bompiani.	24	4	6	-	-
6.	Eco, U. 1988: <i>Il pendolo di Foucault</i> . Milano: Bompiani.	59	13	4	-	-
7.	Eco, U. 2016: <i>Numero zero</i> . Milano: Bompiani.	37	8	1	-	-
Iš viso:		148	30	14	0	0

Kaip matyti iš 5 lentelės, antrąją pagal dažnį vertimo strategija galima laikyti vertimą be pakeitimų, kuris sudaro 15,6 proc. visų vertimo atvejų, t. y. 30 pavyzdžių. Du kartus rečiau už šią strategiją vertėjai rinkosi perdarus, sudarusius beveik 7,3 proc. visų vertimo pavyzdžių. Pateikti kiekybinio vertimo strategijų pasiskirstymo duomenys leidžia teigti, kad versdami tiriamųjų italų meninių tekstų leksines analitines konstrukcijas vertėjai taikė minėtas tris vertimo strategijas, kurių pasirinkimas greičiausiai priklausė ne tik nuo individualaus meninio stiliaus, bet ir nuo originalo ir vertimo kalbos skirtumų. Juos aptariame toliau.

Performulavimo strategija

Kaip minėta teorinėje dalyje, reformulavimu laikome tokią vertimo strategiją, kuri leidžia išsaugoti verčiamo vieneto semantinį turinį ir perteikti jį vertimo kalbai būdingomis raiškos priemonėmis. Holistiškai interpretuodamas teksto semantiką ir svarstydamas, kaip perteikti aprašomą turinį, vertėjas nesistengia išlaikyti originalo kalbos raiškos ypatumų, bet pasirenka tokią raišką, kuri leidžia išvengti pažodiškumo ir nenukopijuoti analitinių trafaretų iš analitinių kalbų.

Įvertinus visus 148 reformulavimo strategijos atvejus nustatyta, kad dažniausiai verčiama veiksmažodžiu ir jo formomis (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Italų leksinių analitinių konstrukcijų reformulavimo strategijos raiška vertimo tekstuose (sudaryta P. Ulozienės)

Eil. Nr.	Kūrinio pavadinimas	Performulavimas	
		Vertimo veiksmažodžiu ir jo formomis pavyzdžių skaičius	Vertimo kitomis kalbos dalimis pavyzdžių skaičius
1.	Baricco, A. 2000: <i>Novečentas</i> . Vilnius: Alma littera.	4	1
2.	Baricco, A. 2004: <i>Jūra vandenynas</i> . Vilnius: Tyto alba.	8	1
3.	Baricco, A. 2007: <i>Šilkas</i> . Vilnius: Tyto alba.	1	-
4.	Baricco, A. 2014: <i>Triskart aušroje</i> . Vilnius: Tyto alba.	13	-
5.	Baricco, A. 2000: <i>Aistrų pilys</i> . Vilnius: Alma littera.	23	1
6.	Eco, U. 2016: <i>Fuko švytuoklė</i> . Vilnius: Tyto alba.	51	8
7.	Eco, U. 2015: <i>Nr. 0</i> . Vilnius: Tyto alba.	32	5
Iš viso:		132	16

Vertimo veiksmažodžiu ir jo formomis (dalyviu, pusdalyviu, padalyviu) pavyzdžiai analizuojamuose A. Baricco kūrinuose sudaro 33,1 proc. visų reformulavimo strategijos pavyzdžių, o U. Eco kūrinuose – 89,1 proc. Kartu sudėti abiejų italų autorių vertimo veiksmažodžiu ir jo

formomis pavyzdžiai sudaro 68,75 proc. visų šiame tyrime analizuojamų 192 leksinių analitinių konstrukcijų pavyzdžių. Tai iš dalies atitinka prieš dešimtmetį atliktų prancūzų meninių tekstų leksinių analitinių konstrukcijų vertimo lietuvių kalbos veiksmažodžiu ir jo formomis rezultatus: vertimo veiksmažodžiu ir jo formomis pavyzdžiai sudarė apie 73,4 proc. visų nagrinėtų leksinių analitinių konstrukcijų vertimo iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą pavyzdžių (Leonavičienė, 2009, p. 26–27).

Turint omenyje, kad italų ir prancūzų kalbos yra analitinės, o lietuvių kalba – sintetinė, jų tarpusavio opozicija neatsiejama nuo vardažodžių ir veiksmažodžių išreikšto turinio požymių formalizavimo. „Sintetinės kalbos persitvarkymas į analitinę reiškia, kad kalba kaip pati save apibrėžianti kategorija pradeda įprasminti savo daiktinį – vaizdinį statusą, pagilindama realybės kaip „daiktinės tikrovės“ sampratą“ (Lukšytė, 2005, p. 52). Iš aptariamų kalbų skirtumo kyla ir vertimo sprendimai: verčiant iš analitinių kalbų į sintetinę lietuvių kalbą leksinė analitinė konstrukcija, kurios semantinį pagrindą sudaro daiktavardis, savo turinį dažniau įprasmina veiksmažodžiu.

Atliekant straipsnyje aprašomą tyrimą pastebėta, kad A. Baricco ir U. Eco tekstų vertėjai deramai įvertino sintetinės lietuvių kalbos fleksinį pobūdį ir polinkį meniniuose tekstuose gausiau vartoti veiksmažodžius ir veiksmažodines formas. Štai todėl kone 68,75 proc. visų italų kalbos leksinių analitinių konstrukcijų buvo verstos veiksmažodžiu ir jo formomis. Pateiksime kelis pavyzdžius:

(3) Non *faceva* mai una *domanda*. (Baricco, A. *Oceano mare*, p. 35)

Niekada nieko *neklausinédavo*. (Baricco, A. *Jūra vandenynas*, p. 64)

(4) Non metta troppo in disordine, la prego, se vuole *si faccia una dormita* e poi lasci tutto in ordine. (Baricco, A. *Tre volte all'alba*, p. 10)

Prašau čia visko per daug nesujaukti, jei norite, truputį *pamiegokit*, paskui viską gražiai sutvarkykite. (Baricco, A. *Tris kartus aušroje*, p. 17)

(5) Avrà quasi vent'anni ma va ancora avanti, basta *fare una revisione* una volta all'anno, e da queste parti c'è un meccanico che ha ancora i pezzi di ricambio. (Eco, U. *Numero zero*, p. 80)

Jam gal jau dvidešimt metų, bet tebevažiuoja, tereikia kartą per metus *patikrinti*, netoliese yra mechanikas, kuris dar turi atsarginių dalių. (Eco, U. Nr. 0, p. 88)

(6) Siccome era un imbecille, nel *fare i suoi esperimenti* si è avvelenato ed è morto. (Eco, U. *Il pendolo di Foucault*, p. 470)
... o kadangi buvo kvailys, tai *eksperimentuodamas* apsinuodijo ir numirė. (Eco, U. *Fuko švytuoklė*, p. 474)

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad vertimą veiksmažodžiu ir jo formomis (tarkime, pusedalyviu – 6 pvz. ir kt.) lėmė ir kitas veiksnys: italų kalbos tekstuose leksinėmis analitinėmis konstrukcijomis reiškiamas veiksmas, o ne objektas ar rezultatas. Daugiau kaip du trečdaliai analizuojamų italų leksinių analitinių konstrukcijų reiškia veiksmą ir ši reikšmė, be abejo, determinuoja visų trijų vertėjų performulavimo strategijos pasirinkimą.

Kaip matyti iš 6 lentelės, apie 11 proc. visų leksinių analitinių konstrukcijų, t. y. 16 pavyzdžių, vertėjai vertė ne veiksmažodžiu ir jo formomis, bet kitomis kalbos dalimis (daiktavardžiu,rieveiksmiu, būdvardžiu), pavyzdžiui:

(7) Torniamo a *fare proposte* serie. (Eco, U. *Numero zero*, p. 46)

Grįžkim prie rimtų *pasiūlymų*. (Eco, U. Nr. 0, p. 51)

(8) ...sobilla Francis Drake e lo spinge a *fare il suo viaggio* intorno al mondo... (Eco, U. *Il pendolo di Foucault*, p. 441)

...kursto Frensj Dreiką ir pastūmėja jį į *kelionę* aplink pasaulį. (Eco, U. *Fuko švytuoklė*, p. 443)

(9) *Aveva voglia* di parlare di lui: tenerissimo, tranquillo, metodico, così colto. (Eco, U. *Il pendolo di Foucault*, p. 139)

Ji *mielai* pasakoja: jis buvęs labai švelnus, ramus, santūrus, labai mokytas. (Eco, U. *Fuko švytuoklė*, p. 147)

Cituoti ir kiti šio pobūdžio pavyzdžiai atskleidžia, kad originalo ir vertimo kalbos tarpusavyje nesutampa gramatine raiška, todėl vertėjai lingvistiškai motyvuotai taiko kalbos dalių ir jų gramatinių kategorijų transpoziciją, t. y. renkasi kitą kalbos dalį išsaugodami originalo turinį.

Vertimo be pakeitimų strategija

Iš visų tirtose medžiagoje rastų 192 italų kalbos leksinių analitinių konstrukcijų, 15,6 proc. leksinių analitinių konstrukcijų (30 atvejų) buvo verstos pasirinkus vertimą be pakeitimų. Nusprendę išlaikyti A. Baricco ir U. Eco tekstų konstrukcijų referencinį turinį ir formą, vertėjai vartojo italų kalbos leksines analitines konstrukcijas atitinkančias lietuvių kalbos *daiktavardines konstrukcijas*, kurių „reikšmės pagrindą sudaro veiksmažodinis daiktavardis, o su juo esantis veiksmažodis yra jos šalutinis žodis, todėl tokios konstrukcijos – daiktavardinės“ (Kniūkšta, 2005, p. 65–66). Pateiksime pavyzdžių:

(10) *Ma fatti due passi si fermò, e girandosi verso l'uomo fece una domanda...* (Baricco, A. *Tre volte all'alba*, p. 25)
...uždavė jam, regis, seniai parengtą *klausimą*... (Baricco, A. *Tris kartus aušroje*, p. 41)

(11) *Però lo immaginerà Domani, che farà una serie di previsioni.* (Eco, U. *Numero zero*, p. 36)
O „Rytoj“ įsivaizduos, mūsų laikraštis *pateiks* daugybę *prognozių*. (Eco, U. *Nr. 0*, p. 40)

(12) *Il giorno dopo la Finanza va a fare un controllo, scopre che sono stati battuti cento scontrini, e voglio vedere cosa rispondono quelli.* (Eco, U. *Numero zero*, p. 52)
Kitą dieną finansų policija *atlieka patikrinimą*, randa išmuštus šimtą čekių, ir norėčiau išgirsti, ką pasakys savininkai. (Eco, U. *Nr. 0*, p. 58)

(13) *Su di esso piegati, Trentasei Invisibili dovranno dare la risposta, l'enunciazione della Runa il cui senso è aperto solo ai figli d'Ermete...* (Eco, U. *Il pendolo di Foucault*, p. 544)
Palinkę ties juo, trisdešimt šeši nematomieji turės *duoti atsakymą*, Runos apibrėžimą, kurios prasmė atvira tik Hermio vaikams ... (Eco, U. *Fuko švytuoklė*, p. 544)

Italų kalbos leksines analitines konstrukcijas vertimuose atitinka tokios pat struktūros lietuvių kalbos daiktavardinės konstrukcijos:

fare una domanda – užduoti *klausimą*,
fare previsioni – pateikti *prognozę*,
fare un controllo – atlikti *patikrinimą*,
dare la risposta – duoti *atsakymą*, ir kt.

Šios lietuvių kalbos daiktavardinės konstrukcijos reiškia objektą arba rezultatą, todėl negali būti keičiamos veiksmažodiniu atitikmeniu (tarkime, *klausti, prognozuoti, patikrinti, atsakyti* ar kt.). Iš veiksmažodžio ir daiktavardinės konstrukcijos reikšmių kylantis skirtumas yra svarbiausia priežastis, dėl kurios daiktavardinės konstrukcijos vartojamos originaliuose ir verstiniuose sintetinės lietuvių kalbos tekstuose. Žinoma, jų dažnis negali prilygti leksinių analitinių konstrukcijų dažniui analitinėse kalbose. Tai patvirtina ir gauti vertimo strategijų pasiskirstymo duomenys: iš 192 analizuotų pavyzdžių tik 30 versti lietuvių kalbos daiktavardinėmis konstrukcijomis. Be to, visų surinktų pavyzdžių semantinė ir vertimo raiškos analizė atskleidžia, kad palyginti nedaug A. Baricco ir U. Eco pavartotų leksinių analitinių konstrukcijų reiškę objektą ir rezultatą (15,6 proc. visų konstrukcijų), todėl vertimo tekstuose retokai buvo pasirinktas vertimas be pakeitimų.

Gautus leksinių analitinių konstrukcijų vertimo iš italų kalbos į lietuvių kalbą rezultatus galima palyginti su atliktais atitinkamais prancūzų kalbos meninių tekstų tyrimo rezultatais (Leonavičienė, 2009, p. 27–28). Jie rodo, kad prancūzų meninių tekstų leksinių analitinių konstrukcijų vertimas daiktavardine konstrukcija sudaro apie 22,1 proc. visų nagrinėtų pavyzdžių. Prancūzų ir italų kalbos to paties stiliaus tekstų vertimo be pakeitimų strategijos kiekybinis taikymas leidžia teigti, kad italų kalbos vertėjai 1,4 proc. rečiau renkasi daiktavardines konstrukcijas nei vertėjai iš prancūzų kalbos. Kadangi lietuvių kalbos daiktavardinėmis konstrukcijomis įprastai verčiamos leksinės analitinės konstrukcijos, reiškiančios objektą ir rezultatą, darytina prielaida, kad prancūzų kalbos tekstuose leksinės analitinės konstrukcijos dažniau reiškę objektą ir rezultatą nei tirtuose italų kalbos tekstuose.

Perdarų strategija

Analizuojant tirtos medžiagos pavyzdžius nustatyta, kad rečiausiai iš visų buvo taikyta perdarų strategija. Ja laikytinas toks vertimas, kai vertėjas, siekdamas verčiamo vieneto semantinio tapatumo, renkasi kūrybinius vertimo sprendimus, kurių raiška visiškai skiriasi nuo originalo raiškos. Šiuos

vertimo atvejus būtų galima laikyti kalbine ir kultūrine teksto adaptacija, kai vertėjas vartoja tam tikrus vertimo kalbos posakius, nusistovėjusias frazes ir įvairias meniškai paveikias priemones. Akivaizdu, kad adaptuodamas leksines analitines konstrukcijas vertėjas kreipia didesnę dėmesį į vertimo skaitytoją, jo kalbos natūralumą ir malonumą skaityti. Iš visų tirtose medžiagoje rastų 192 italų kalbos leksinių analitinių konstrukcijų, 14 leksinių analitinių konstrukcijų, t. y. beveik 7,3 proc. visų tirtų atvejų, buvo versta taikant perdarų strategiją. Pateiksime kelis šios strategijos pavyzdžius:

(14) Questo lo divertiva molto più che *fare soldi* a palate.
(Baricco, A. *Seta*, p. 3)
Jam tatai buvo įdomiau, nei *pinigus su lopeta semti*.
(Baricco, A. *Šilkas*, p. 6)

(15) Al tramonto nascose le uova tra i bagagli, voltò le spalle al Giappone, e si accinse a *prendere la via* del ritorno.
(Baricco, A. *Seta*, p. 6)
Saulei leidžiantis, suslėpęs kiaušinėlius tarp daiktų, atsuko Japonijai nugarą ir *ėmė ruoštis namolio*. (Baricco, A. *Šilkas*, p. 12)

Pateiktuose pavyzdžiuose italų kalbos leksinės analitinės konstrukcijos pakeistos vaizdingais lietuvių kalbos žodžių junginiais:

fare soldi – „daryti pinigus“ → *pinigus su lopeta semti*.
prendere la via – „paimti kelią“ → *ėmė ruoštis namolio*.

Versdami meninio stiliaus tekstus vertėjai perteikė referencinį teksto turinį ir stengėsi išlaikyti estetinę kūrinį funkciją. Dėl to leksinių analitinių konstrukcijų vertimas meniniuose tekstuose buvo laisvesnis ir įvairesnis. Cituoti pavyzdžiai rodo, kad versdami leksines analitines konstrukcijas vertėjai galėjo rinktis stilistiškai neutralias vertimo kalbos priemones, tačiau įvertinę leksinėmis analitinėmis konstrukcijomis implikuojamas konotacines reikšmes rinkosi perdarų strategiją ir, žinoma, kūrybinius vertimo sprendimus.

Verčiant meninį kūrinį, kaip rašo U. Eco, gali tekti atsisakyti referencinio turinio tikslumo dėl meninio stiliaus perteikimo (2003, p. 143). Tirtose medžiagoje kaip tik buvo rasta pavyzdžių, kada vertėjai nesistengė

išsaugoti tikslių reikšmių, bet norėjo išlaikyti vaizdingumą ir individualų autoriaus stilių, pavyzdžiui:

(16) Waxeli che suona una specie di cornamusa, e morirà stupefatto con negli occhi l'immagine di suo figlio che abbassa la canna fumante del fucile, senza *fare una piega*... (Baricco, A. *Castelli di rabbia*, p. 134)

Vekselis, grojantis tarytum koku dūdmaišiu, kuris numirs su nuostaba akyse žiūrėdamas į savo sūnų, nuleidžiantį rūkstantį šautuvo vamzdį *bejausmu veidu*... (Baricco, A. *Aistrų pilys*, p. 132)

(17) Così lei si è *fatto la resistenza*, come si suoi dire. (Eco, U. *Il pendolo di Foucault*, p. 120)

Taigi buvote, kaip dabar sakoma, *pasipriešinimo dalyvis*. (Eco, U. *Fuko švytuoklė*, p. 127)

Cituoti pavyzdžiai rodo, kad versdami leksines analitines konstrukcijas, vertėjai kreipė dėmesį ne tik į konkrečios konstrukcijos reikšmę, bet vertino jos reikšmę ir stilistinę funkciją holistinės teksto visumos požiūriu, todėl rinkosi stilistiškai paveikesnius kūrybinius vertimo sprendimus:

1) (*senza*) *fare una piega* – (be) „daryti raukšlę“ → *bejausmiu veidu*,

2) *fatto la resistenza* – „daryti pasipriešinimą“ → *pasipriešinimo dalyvis*.

Palyginus kūrybinių vertimo sprendimų procentinį pasiskirstymą italų ir prancūzų meninių tekstų vertimuose į lietuvių kalbą, aiškiai matyti, kad vertėjai iš italų kalbos vertė laisviau, t. y. beveik pusantro karto dažniau taikė perdarų strategiją nei vertėjai iš prancūzų kalbos (Leonavičienė, 2010, p. 140–148). Prancūzų kalbos leksinių analitinių konstrukcijų kūrybiniai vertimo sprendimai sudarė apie 4,5 proc. visų tiriamųjų konstrukcijų. Pateiksime du vertimo iš prancūzų kalbos pavyzdžius:

(18) Une seconde, elle *eut envie* de rire. (Sagan, F. *Aimez-vous Brahms*, p. 92)

Ji vos nesusijuokė (Sagan, F. *Ar mėgstate Bramsą?*, p. 171)

(19) Mais elle *n'avait plus envie* de rire. (Sagan, F. *Aimez-vous Brahms*, p. 101)

Bet dabar jai nebebuvo juokinga (Sagan, F. *Ar mėgstate Bramsą?*, p. 179)

Kaip rodo prancūzų kalbos 18 ir 19 pavyzdžių kontekstiniai vertimai, vertėjai nepateikia konkrečių leksinių analitinių konstrukcijų (pranc. *avoir envie*) vertimų, bet šiomis konstrukcijomis reiškiamą turinį integruoja į kūrybinį vertimo sprendimą. Atrodytų, kad leksinėmis analitinėmis konstrukcijomis reiškiamą reikšmę tarsi pradingsta vertimo sakinyje, bet pastarasis perteikia visą reikalingą informaciją. Prancūzų ir italų meninių tekstų vertėjų taikyta perdarų strategija dar kartą įrodo, kad šio stiliaus tekstų vertėjai holistiškai žvelgia į verčiamą tekstą ir nuolat svarsto *savinimo* ir *svetinimo* klausimą: ieško atsakymų, kada prasminga adaptuoti tekstą ar jo vietas, pritaikyti jas prie vertimo skaitytojo kultūros, sukurti skaitymo malonumą, o kada „atvesti autorių pas skaitytoją“, kaip rašė F. Schleiermacheris (1985), ir leisti skaitytojui susipažinti su kita kultūra, jos kalbiniais ir sociokultūrinės tikrovės atspindžiais. Kurį vertimo strategiją vertėjas pasirinks, priklauso nuo konkrečios originalo ir vertimo kalbų poros, kalbų pobūdžio, nuo skaitytojų sisteminio kultūrinio pažinimo, vertėjo profesionalumo ir teksto reikšmių interpretacijos bei gebėjimo pritaikyti tekstą naujoje kultūrinėje aplinkoje.

Išvados

Atlikus italų kalbos leksinių analitinių konstrukcijų vartojimo ir vertimo į lietuvių kalbą analizę ir palyginus gautus rezultatus su anksčiau atliktais atitinkamais prancūzų kalbos tyrimais, galima daryti šias išvadas:

1. Teorinės literatūros analizė atskleidė, kad analitinių kalbų tekstams itin būdingos leksinės analitinės konstrukcijos, kurių sintaksinę struktūrą sudaro veiksmožodis + (prielinksnis) + daiktavardis, germanų ir romanų kalbose įvardijamos skirtingais terminais, bet vienodai suprantamos kaip sudėtinis leksinis vienetas, kurio viena dalis (pagalbinis veiksmožodis) reiškia gramatinę reikšmę, kita dalis (daiktavardis ar prielinksninis daiktavardžio junginys) – leksinę reikšmę.

2. Gauti leksinių analitinių konstrukcijų vartojimo rezultatai tirtuose italų meniniuose tekstuose leidžia teigti, kad šios konstrukcijos yra būdingos A. Baricco ir U. Eco kūriniais (dešimtyje visos tiriamosios medžiagos puslapių vidutiniškai vartojama viena konstrukcija), tačiau jų vartojimo

dažnis priklauso nuo individualaus autoriaus stiliaus, jo sprendimų rinktis vienas ar kitas kalbos raiškos priemonės.

3. Palyginus leksinių analitinių konstrukcijų vartojimo duomenis tirtuose italų meniniuose tekstuose su prieš dešimtmetį atliktais prancūzų kalbos leksinių analitinių konstrukcijų pasiskirstymo rezultatais to paties stiliaus ir panašios imties tekstuose nustatyta, kad tirtuose italų autorių tekstuose šių konstrukcijų vartojama 4,2 karto rečiau nei prancūzų kalbos, pasižyminčios didesniu analitiškumo laipsniu, tekstuose.

Ištyrus A. Baricco ir U. Eco meninių tekstų imties leksinių analitinių konstrukcijų vertimą į lietuvių kalbą holistinės teksto visumos požiūriu ir remiantis italų semiotinės vertimo mokyklos atstovų įžvalgomis, nustatyta:

1. Tirtų meninių tekstų leksinės analitinės konstrukcijos daugiausia verčiamos taikant performulavimo strategiją, kuri pasitaikė beveik penkis kartus dažniau už antrąją strategiją – vertimą be pakeitimų. Už pastarąją du kartus rečiau buvo taikyta perdarų strategija, kuri, kaip rodo kiekybinio tyrimo duomenys, nesudaro nė dešimties procentų visų vertimo atvejų. Kalkės ir praleidimo strategijos tiriamojoje medžiagoje nebuvo nustatyta.

2. Vyraujanti performulavimo strategija, lemianti itin dažną veiksmažodžių ir jo formų pasirinkimą, leidžia teigti, kad vertėjai atsižvelgia į italų kalbos leksinėmis analitinėmis konstrukcijomis neretai reiškiamą veiksma, o ne į rezultatą ar objektą, ir taip pat į veiksmažodinį lietuvių kalbos pobūdį bei polinkį lietuvių meniniuose tekstuose rinktis tekstų sklandumą ir dinamiką didinančius veiksmažodžius, o ne sintetinei kalbai ne itin būdingas daiktavardines konstrukcijas.

3. Apie šeštadalį visų analizuotų pavyzdžių vertėjai vertė taikydami vertimo be pakeitimų strategiją, t. y. rinkdamiesi italų leksinių analitinių konstrukcijų formos ir turinio atitikmenį – lietuvių kalbos daiktavardinę konstrukciją, jei originalo konstrukcija reiškė objektą ar rezultatą, o ne veiksma. Šis daiktavardinių konstrukcijų pasirinkimas leidžia tvirtinti, kad vertėjai gilinasi į verčiamo teksto ir atskiro vieneto reikšmes, tad palyginti mažas aptariamų konstrukcijų vartojimas vertimo tekste tiriamuoju atveju nerodo analitinių trafaretų antplūdžio vertimo tekstuose.

4. Nors ir negausiai taikoma perdarų strategija atskleidžia kūrybinius vertėjų sprendimus, holistinę teksto interpretaciją, skatinančią kalbinę ir kultūrinę adaptaciją, kitokios raiškos paiešką, vertimo kalbos natūralumą ir vertimo skaitytojų kalbinių ir kultūrinių lūkesčių atspindėjimą.

5. Palyginus gautus vertimo rezultatus su anksčiau atliktų prancūzų kalbos leksinių analitinių konstrukcijų vertimo į lietuvių kalbą tyrimų rezultatais galima teigti, kad tiek italų, tiek prancūzų kalbos meninių tekstų vertimuose aiškiai vyrauja performulavimo strategija, t. y. veiksmožodžio, jo formų pasirinkimas, kurį abiejų romanų kalbų tekstų vertimuose greičiausiai lemia ne tik individualus autorių stilius, bet originalo ir vertimo kalbų pobūdis: verčiant iš analitinių romanų kalbų į sintetinę lietuvių kalbą daugėja veiksmožodžio ir jo formų, kurios tekstą daro įprastai dinamiškesnį.

6. Lyginamoji kiekybinio vertimo strategijų pasiskirstymo ir kokybinė italų ir prancūzų tekstų vertimo pavyzdžių analizė atskleidė vertėjų pasirinktas panašias vertimo strategijas ir joms įgyvendinti priimtus tokius pat vertimo sprendimus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad italų kalbos vertėjai apie pusantro karto rečiau rinkosi vertimą daiktavardinėmis konstrukcijomis nei vertėjai iš prancūzų kalbos. Kadangi daiktavardinėmis lietuvių kalbos konstrukcijomis buvo verčiamos tos italų ir prancūzų leksinės analitinės konstrukcijos, kurios reiškė objektą ir rezultatą, bet ne veiksmą, darytina prielaida, jog prancūzų kalbos tekstuose leksinės analitinės konstrukcijos palyginti dažniau reiškė objektą ir rezultatą, nei tirtuose italų meniniuose tekstuose.

7. Gauti italų leksinių analitinių konstrukcijų vartojimo ir vertimo į lietuvių kalbą rezultatai ir jų lyginamoji analizė su atitinkamų prancūzų kalbos tyrimų duomenimis yra naudingi tolesniems vertimo iš romanų kalbų į lietuvių kalbą tyrimams ir vertimo iš italų ir prancūzų kalbų į lietuvių kalbą studijose. Žinoma, norint pateikti išsamesnes įžvalgas, būtų tikslinga ištirti aptariamų romanų kalbų leksinių analitinių konstrukcijų vertimą į lietuvių kalbą kitų stilių ir žanrų tekstuose.

Literatūros sąrašas

- Alonso-Ramos, M. (2004). *Las construcciones con verbo de apoyo*. Visor Libros.
- Baños, J. M. (2014). Construcciones con verbo soporte, extensiones y elecciones preferentes. *BOSELat*, 1, 5–11.
- Bidaud, S. (2012). Sur la perte de vitalité du diminutif en français. *Revista de Filología Románica*, 29(1), 51–58.
- Butt, M. (2003). The light verb jungle. *Harvard Working Papers in Linguistics*, 9, 1–49.
- Cattell, R. (1984). *Composite predicates in English*. Academic Press.
- Deltuvaitė, E., Klioštoraitytė, R. (2013). Realijų perteikimas C. Collodi *Pinokio nuotykių* vertime į lietuvių kalbą. *Vertimo studijos*, 6, 115–129.
- Dini, P. U., Klioštoraitytė, R. (2009). Italų literatūra Lietuvoje ir lietuvių literatūra Italijoje: vertimų bibliografija. *Vertimo studijos*, 2, 185–194.
- Dubský, J. F. (1965). Intercambio de componentes en las formas descompuestas españolas. *Bulletin Hispanique*, 67, 343–352.
- Eco, U. (2003). *Dire quasi la stesa cosa*. Bompiani.
- Gadamer, H. G. (1999). *Istorija. Menas. Kalba*. Baltos lankos.
- Jespersen, O. (1942). *A Modern English Grammar on Historical Principles*. Part VI, Morphology. George Allen and Unwin Ltd.
- Kearns, K. (2002). *Light verbs in English*. [Manuscript]. MIT.
- Klioštoraitytė, R. (2008). P. P. Pasolini'o poezijos vertimo problematika. *Vertimo studijos*, 1, 104–112.
- Klioštoraitytė, R., Mažeikaitė, I. (2009). Apie grožinio teksto vertimo kokybę. A. Baricco romano *Šilkas* vertimas į lietuvių kalbą. *Vertimo studijos*, 2, 104–116.
- Klioštoraitytė, R., Spurgevičiūtė, L. (2010). Apie keiksmožodžių vertimą iš italų kalbos į lietuvių kalbą. I. Calvino romano *Vorų lizdų takais* keiksmožodžių vertimo analizė. *Vertimo studijos*, 3, 84–92.
- Klioštoraitytė, R. (2017a). Svetimžodžių perteikimas verčiant grožinę literatūrą. Atvejo analizė. *Vertimo studijos*, 10, 175–191.

- Klioštoraitytė, R. (2017b). Žvilgsnis į italų literatūros ir italų literatūros vertimų Lietuvoje aruodus. *Hieronymus*, 4, 7–22.
- Kniūkšta, P. (2005). *Administracinė kalba ir jos vartoseną*. Lietuvių kalbos institutas.
- Leonavičienė, A. (2009). Stiliaus vaidmuo vartojant ir verčiant prancūzų kalbos leksines analitines konstrukcijas. *Žmogus ir žodis: mokslo darbai. Svetimosios kalbos*, 11(3), 23–30.
- Leonavičienė, A. (2010). *Vertimo atodangos: teorija ir praktika (prancūzų–lietuvių kalba)*. Technologija.
- Leonavičienė, A., Liepuoniūtė, D. (2013). Europos Sąjungos teisingumo teismo generalinio advokato išvadų leksinių analitinių konstrukcijų vertimas iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą. *Kalbos kultūra*, 86, 95–109.
- Lukšytė, N. R. (2005). Apie du kalbos, kaip idealaus reiškinių, sąvokos aspektus. *Kalbotyra*, 55(3), 47–53.
- Mel'čuk, I. (1990). Lexème et quelques concepts apparentés: essai d'analyse de de définition. *Computational lexicology and lexicography: special issue dedicated to Bernard Quemada*, 2, 111–137.
- Mendívil Giró, J. L. (1999). *Las palabras disgregadas: Sintaxis de las expresiones idiomáticas y los predicados complejos*. Premsas Universitarias de Zaragoza.
- Osimo, B. (2011). *Manuale del traduttore*. Editore Ulrico Hoepli Milano.
- Perbellini, M. (2009). *Collocazioni lessicali in spagnolo: fra teoria linguistica e grammatica descrittiva*. [Tesi di Dottorato, Università di Verona].
- Piva, C. (2013). Verbi e perifrasi verbali nel lessico italiano. In E. Casanova Herrero, C. Clavo Rigual (Ed.), *Actas del XXVI Congreso Internacional de Lingüística y de Filología Románicas* (pp. 339–351). Walter de Gruyter GmbH.
- Polenz, P. (1963). *Funktionsverben im heutigen Deutsch: Sprache in der rationalisierten Welt*. Schwann.
- Rimkutė, E., Bielinskienė, A., Kovalevskaitė, J. (2012). *Lietuvių kalbos daiktavardžių frazių žodynas: sandara ir paskirtis*. Vytauto Didžiojo universitetas.

- Ruiz Gurillo, L. (2001). La fraseología como cognición: vías de análisis. *LEA*, XXIII, 107–132.
- Samardžić, T. (2008). *Light verbs and the lexical category bias of their complements*. [MA thesis, Université de Genève].
- Schleiermacher, F. (1985). Des différentes méthodes de traduire (traduit de l'allemand par A. Berman). *Les tours de Babel. Essais sur la traduction* (p. 277–347). Éd. Trans-Europ-Repress,.
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility. A history of translation*. Routledge.
- Venuti, L. (1998). *The scandals of translation. Towards an ethics of difference*. Routledge.
- Vilkončius, V. (2001). *Vertimas į lietuvių kalbą: trafaretų antplūdis*. Gimtasis žodis.
- Volungevičienė, S. (2013). *Kolokacijų vertimo problemos: gretinamoji vokiečių–lietuvių kalbų studija*. [Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas].
- Župerka, K. (2001). *Stilistika*. Šiaulių universiteto leidykla.

Šaltinių sąrašas

- Baricco, A. (2000). *Aistrų pilys* (iš italų kalbos vertė Inga Tuliševskaitė). Alma littera.
- Baricco, A. (1993). *Oceano mare*. Rizzoli.
- Baricco, A. (1994). *Castelli di rabbia*. Bompiani.
- Baricco, A. (1994). *Novecento*. Giangiacomo Feltrinelli.
- Baricco, A. (1996). *Seta*. Rizzoli.
- Baricco, A. (2000). *Novečentas* (iš italų kalbos vertė Audrius Musteikis). Alma littera.
- Baricco, A. (2004). *Jūra vandenynas* (iš italų kalbos vertė Inga Tuliševskaitė). Tyto alba.
- Baricco, A. (2007). *Šilkas* (iš italų kalbos vertė Pranas Bieliauskas). Tyto alba.
- Baricco, A. (2012). *Tre volte all'alba*. Giangiacomo Feltrinelli.
- Baricco, A. (2014). *Triskart aušroje* (iš italų kalbos vertė Pranas Bieliauskas). Tyto alba.

- Bartsch, S. (2004). *Structural and functional properties of collocations in English*. Gunter Narr Verlag Tübingen.
- Eco, U. (1988). *Il pendolo di Foucault*. Bompiani.
- Eco, U. (2015). *Nr. 0* (iš italų kalbos vertė Inga Tuliševskaitė). Tyto alba.
- Eco, U. (2016). *Fuko švytuoklė* (iš italų kalbos vertė Inga Tuliševskaitė). Tyto alba.
- Eco, U. (2016). *Numero zero*. Bompiani.
- Sagan, F. (1959). *Aimez-vous Brahms...* René Julliard.
- Sagan, F. (2005). *Ar mėgstate Bramsą? Po mėnesio, po metų* (iš prancūzų kalbos vertė Vitalija Gylikienė). Tyto alba.

Paulina Uloziene

Vytautas Magnus University, Lithuania; paulina.uloziene@vdu.lt

Aurelija Leonavičienė

Vytautas Magnus University, Lithuania; aurelija.leonavicene@vdu.lt

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE USE OF LEXICAL ANALYTICAL CONSTRUCTIONS AND THEIR TRANSLATION INTO LITHUANIAN IN ITALIAN AND FRENCH LITERARY TEXTS

Summary. The intensification of research on Lithuanian translations of Italian literature and Italian translations of Lithuanian literature over the past twenty years is paralleled by the growth of interest in Italian literature in Lithuania. However, the existing research on diverse linguistic and cultural characteristics of texts translated from Italian into Lithuanian and vice versa has been sporadic, thus leaving much to be done to uncover links between the two languages and identify translation-related issues. The present article looks into one of the issues, namely, the lexical analytical construction of the Italian language and its translation into Lithuanian. Fictional texts by two representative Italian contemporary writers, Alessandro Baricco and Umberto Eco are chosen as a source of data including over three thousand pages of the source language (SL) and the target language (TL) texts. The results are compared with similar studies on translation of French literary texts into Lithuanian. The study on the translation of lexical analytical constructions in Italian literary texts translated into Lithuanian uses the theoretical framework and methodology provided by the Italian School of Semiotic Translation represented by Umberto Eco and Bruno Osimo among others. The study adopts a holistic approach to the analysis of lexical analytical constructions in Lithuanian translations of Italian literature. Comparative quantitative study has revealed three translation strategies: reformulation, translation without changes and remodelling. Reformulation has been identified to be the most frequent translation strategy. Its frequency was five times higher than that of translation without changes. The latter strategy was twice more frequent than the strategy of remodelling, which, accounts for less than ten per cent of all translation cases. Uses of calque or omission as translation strategies were not found. Comparison of quantitative results regarding the distribution of translation strategies adopted in the Lithuanian translations of Italian and French literary texts and a qualitative analysis of examples revealed similar tendencies in translation choices. It is important to note that changes of lexical analytical constructions into noun constructions were one and a half times less frequent in the translations of Italian literature than in the translations of French literature. Italian and French lexical analytical constructions were replaced by noun constructions in cases when in the SL text these constructions designated object and result but not action. Thus, it can be assumed that lexical analytical constructions in French literary texts were relatively more frequent than those in Italian literary texts.

Keywords: lexical analytical construction; synthetic language; analytical language; literary style; translation.